

מהי רשות פלסטינית מחודשת?

נייר מדיניות

יוחנן צורף*¹

תקציר מנהלים

רעיון שיקום הרשות הפלסטינית נהגה על ידי נשיא ארה"ב, ג'ו ביידן, על רקע חולשת הרשות והתנגדות ראש ממשלת ישראל להשיב אותה לרצועת עזה בתום המלחמה. בדומה לנשיאי ארה"ב לפניו ביידן רואה בפתרון 'שתי המדינות' פרוייקט בינלאומי חיוני שאמור להסדיר את מערכת היחסים בין ישראל והפלסטינים ולסייע בשימור היציבות במזה"ת.

הרשות הפלסטינית קמה ב-1994 כתוצר של הסכמי אוסלו. היא נועדה לפנות את מקומה בחלוקף חמש שנים לטובת הסדר קבע שהיה אמור לכונן מוסד חלופי לרשות עצמה. הסדר כזה לא הושג והרשות ממשיכה להתקיים כמוסד 'זמני' עד להגעה להסדר הקבע. זהו גם ההקשר בו הרשות הפלסטינית החלה לאבד ממעמדה ולהיחלש עד שהגיעה למעמדה המוחלש כיום. לרשות אחריות רבה לחולשה זו, אך היא איננה אחראית בלעדית למצבה הנוכחי. ישראל, שותפתה להסדר והמשענת המרכזית שלה, מתעלמת ממנה מאז 2009, דוחה כל אופציה של הידברות עימה, ואיננה מסתירה את עניינה בפירוקה. הרשות כיום חלשה, חסרת לגיטימציה ברחוב, בעלת יכולת פוחתת לאכוף מרות ולהעניק שירותים לציבור הפלסטיני.

רשות מחודשת תידרש לעבור תהליך ארוך של ארגון מחדש, שיקום והכשרה שתתאים את תפקודה לעידן שאחרי המלחמה. היא תידרש לבחור הנהגה חדשה לאור אובדן האמון והרלוונטיות של ההנהגה הנוכחית. הנהגה שתזכה ללגיטימציה של הציבור ותוכל להטיל מרות ולאכוף חוק וסדר. היא תידרש להשתחרר מן הדימוי המושחת שדבק בה ולהוכיח לציבור שענייניה מתנהלים בשקיפות וכספי הסיוע והמיסים משמשים לקידום ענייני הציבור ולא לאינטרסים אישיים של מקורבים. גם מערכות החינוך והמשפט יידרשו לעבור הליכים דומים. מערכת החינוך משום התכנים האנטי-ישראליים, ומערכת המשפט לאחר שאיבדה מעצמאותה והפסיקה להוות כתובת לאזרחים המחפשים צדק והגנה מפני שרירות השלטון. תהליך חידוש הרשות הפלסטינית מחייב גם את ישראל. עליה להניח אופק מדיני אמיתי, להכריז על הרשות פלסטינית כבת-שיח ועל קיומה כאינטרס חיוני, להרחיב את שיתוף הפעולה עימה, להעביר כספים מוקפאים ולתאם מהלכים לחיזוק כלכלתה, לבצע צעדים בוני אמון, ולאשר ולתאם עם הקהילה הבינלאומית את תוכניות הרפורמה לחיזוקה.

שיקום הרשות הפלסטינית הוא בר השגה. רשות פלסטינית יעילה ומתפקדת חשובה מאוד לשימור זהותה של ישראל ולביטחונה. במשך למעלה משש שנים פעלה רשות כזו, תחת הובלתו של ראש הממשלה סלאם פיאד, וזכתה לשבחים רבים מצד מערכת הביטחון הישראלית וגורמים רבים בקהילה הבינלאומית. ב-2012 היא אף קיבלה את הכרת הבנק העולמי בה כישות שעברה את מבחן המדינה. רשות פלסטינית שתעבור כמתבקש את השיקום והארגון מחדש תוכל לסייע לישראל בהשגת ביטחון, לשאת באחריות ל-5 מיליון פלסטינים המתגוררים בעזה ובגדה המערבית, ולהוות את הבסיס להסדר בר-קיימא עם ישראל.

*1 יוחנן צורף הוא חוקר בכיר במכון למחקרי בטחון לאומי בתל אביב INSS.

1. מבוא

הצהרתו של נשיא ארה"ב ג'ו ביידן ב-2 בנובמבר 2023 בדבר הצורך להחיות מחדש את הרשות פלסטינית לקראת היום שאחרי המלחמה המתמשכת ברצועת עזה, האיצה את העיסוק בשאלות הנקשרות בה. כיצד תראה הרצועה? מה הקשר שיהיה לה עם הגדה המערבית? האם החיבור ביניהן הוא בלתי נמנע לאחר המלחמה? ומה תפקידה של הרשות הפלסטינית, שאיבדה הרבה ממעמדה ומן הלגיטימיות שלה בשנים האחרונות? כיצד תשוב הרשות המחודשת למעמד שהיה לרשות בימיה היותר טובים? והאם תוכל לעמוד במשימות המורכבות שיידרשו ממנה ב'יום שאחרי' המלחמה בעזה, ולהוות בסיס עתידי לקידום חזון שתי המדינות?

הנשיא ביידן טבע את המונח "החייאה מחדש" של הרשות (להלן רשות מחודשת) כחלק מפתרון שתי המדינות בו הוא ממשיך לראות פתרון בלעדי לסכסוך הישראלי פלסטיני. "עזה והגדה המערבית צריכות להתחבר מחדש (Reunited), ומבנה שלטוני אחד צריך להכיל את שני האזורים הללו תחת רשות פלסטינית שעברה החייאה מחדש (revitalized Palestinian Authority), כאשר כולנו חותרים לפתרון שתי המדינות".²

הנשיא ביידן ביקש ככל הנראה בדברים אלה לספק מענה להתנגדות שהשמיע ראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו להחזרת הרשות הפלסטינית לעזה, בה הוא רואה תומכת טרור, המחנכת ילדיה לשנאת ישראל. רשות שעוברת התחדשות יכולה אולי להוות מענה להתנגדות זו. אולם נתניהו בהמשך התבטאויותיו בסוגיה זו הבהיר למעשה, שכל שליטה של רשות פלסטינית ברצועת עזה לא תהיה מקובלת עליו.³

לא רק ביידן תומך בחיזוק הרשות הפלסטינית. כל המעוניינים לייצר ביטחון עבור ישראל, מבינים כי ללא רשות פלסטינית המכירה בזכות קיומה של ישראל, ובעלת יכולות אפקטיביות של השלטת חוק וסדר וסיפוק צרכי האוכלוסייה הפלסטינית, לא ניתן יהיה להעביר את האחריות השלטונית לפלסטינים עצמם. אם כן, רשות פלסטינית מחודשת הפכה להיות מרכיב הכרחי בדרך להשגת ביטחון ולקידום הסדר יציב.

² "As we strive for peace, Gaza and the West Bank should be reunited under a single governance structure, ultimately under a revitalized Palestinian Authority, as we all work toward a two-state solution," Biden wrote. <https://apnews.com/article/biden-revitalized-palestinian-authority-israel-hamas-war-bf8defe81079d6e6371f228157f9be10>

³ בתחילה אמר ש"הרשות הפלסטינית במתכונתה הנוכחית איננה מסוגלת לקבל את האחריות" <https://www.srugim.co.il/865710-%D7%A0%D7%AA%D7%A0%D7%99%D7%94%D7%95-%D7%9C%D7%9E%D7%A9%D7%A4%D7%97%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%97%D7%98%D7%95%D7%A4%D7%99%D7%9D-%D7%A2%D7%93-%D7%9C%D7%A8%D7%92%D7%A2-%D7%96%D7%94-%D7%90%D7%99%D7%9F-%D7%A2> אולם בהמשך השמיע ביטויים נחרצים יותר ואמר "לא רק שלא תהיה רשות פלסטינית מחודשת בעזה אחרי המלחמה - גם "לא תהיה רשות פלסטינית בעזה בכלל" <https://www.kan.org.il/content/kan-news/politic/639557/>

2. מי היא הרשות הפלסטינית?

הרשות הפלסטינית נולדה עם החתימה על הסכמי אוסלו בין ישראל לארגון הגג של התנועה הלאומית הפלסטינית - אש"ף. היא הייתה אמורה לשמש פלטפורמה שלטונית לתקופת מעבר עד אשר יסתיימו השיחות על הסדר הקבע וייקבע מעמדה הסופי. היא ממשיכה להתקיים גם בחלוף תקופת המעבר חרף אי ההגעה להסדר קבע, בין היתר משום החשיבות הפלסטינית המיוחסת לה כמוסד לאומי-סמלי המהווה שלב בדרך לעצמאות פלסטינית. המשך קיומה גם משרת את האינטרסים הביטחוניים של ישראל ומשחרר אותה מן האחריות לחיי כ-3 מיליון פלסטינים החיים בגדה המערבית, ולפני כן גם לחיי כ-2 מיליון העזתים. הקהילה הבינלאומית ערבה להסכמי אוסלו ומחויבת לפתרון 'שתי המדינות', ומבקשת אף היא לשמר את הרשות אשר בראייתה טרם נמצא לה תחליף.

גורמי החולשה של הרשות הפלסטינית

על אף המחויבות של גורמים רבים לקיומה, מרגע החתימה על ההסכמים התמודדה הרשות הפלסטינית עם שורה של אתגרים שאיימו על מעמדה הייצוגי. העיקרי בהם הוא פיגועי הטרור שעשו ארגוני האופוזיציה, חמאס ואחרים, וכן התנגדות מבית, של דמויות מתוך תנועת פת"ח עצמה, אשר תרמו להחלשת הרשות ולשיח הציבורי השלילי שהתפתח כלפיה. חמאס כארגון המוביל את האופוזיציה הודיע עוד בטרם הוחל ביישום ההסכמים כי בכוונתו לעשות כל שניתן כדי לחבל בהם ולהכשילם. לאחר שזכו כתוצאה מהסכמי אוסלו להכרה במעמדם כנציגים הבלעדיים של העם הפלסטיני מצד ישראל, ארה"ב ומדינות האיחוד האירופאי, ינקו אש"ף והרשות את כוחם מהסכמים אלה, ובעיקר מיכולתם להצביע על התקדמות בתהליך היישום שלהם עם הצד הישראלי. אולם הרשות הפלסטינית לא הצליחה להסתיר את מעמדה המוחלש לעומת ישראל בכל סעיפי ההסכמים. לשיח העניקו ההסכמים שליטה בלעדית בכל עניין ביטחוני וכן שליטה על מערכות התכנון, המיסוי והמסחר. זוהי מערכת השולטת בחומרים הנכנסים וגם גובה את המיסים הדרושים בעבור הרשות הפלסטינית. ערפאת, יו"ר הרשות הפלסטינית הראשון, לא ידע להפוך חולשה זו ליתרון, דיבר בלשון אפולוגטית וכפולה עם ארגוני האופוזיציה, ולמעשה רמז כי הסכמים אלה הם במידה רבה סוג של 'ערווה' שאותה יש להסתיר. התנהלות זו של ערפאת חיזקה לאורך זמן את חמאס וארגוני האופוזיציה האחרים, חרף היד הקשה שנקט נגדם בחלק מן התקופה, והובילה אותו בסופו של דבר לבידוד בתוך המוקטעה בלב רמאללה. שם הוא גם סיים את דרכו ואת חייו כמנהיג מספר אחד של העם הפלסטיני.

אבו מאזן, שהתנגד נחרצות למדיניות ערפאת ונבחר אחריו ליו"ר הרשות הפלסטינית, נכנס לתפקידו כאשר מעמדם של ארגוני האופוזיציה, בעיקר ברצועת עזה, התחזק. הבחירות שהתקיימו למועצה המחוקקת ב-2006, חודשים אחדים לאחר בחירתו ליו"ר ולאחר ההתנתקות הישראלית מהרצועה, העניקו לחמאס את הניצחון. במשך שנה התנהל בין שני גופים אלה, חמאס ופת"ח מאבק כוחני כשכל אחד מחזיק בידיו מנופי השפעה על ההתנהלות בתוך הזירה הפלסטינית. הניסיונות לגשר על הפערים לא עלו יפה, וביוני 2007 סילקה חמאס את מנגנוני הביטחון של הרשות מרצועת עזה והשתלטה עליה.

מאז מערכת היחסים בין שני גופים אלה מתאפיינת ב'משחק סכום אפס'. הצלחת האחד היא התבוסה של השני, ולהיפך.

התחרות עם החמאס העמידה את פת"ח והרשות הפלסטינית במבחן קשה כי היא נדרשה להתמודד על שולחן המשא ומתן עם ישראל מעמדה לא שווה, והישגיה **תלויים לרוב בזרותה של הממשלה הישראלית** המכהנת, ומידת המחויבות שהיא חשה להסכמי אוסלו. בעוד חמאס מצליח לנצל את האנטגוניזם הגובר בקרב הציבור כלפי הרשות וישראל, ולהתסיסו אחרי כל הרוג ישראלי כתוצאה מטיל שהיא משגרת או פיגוע שהיא מבצעת. הרשות הפלסטינית לא מצליחה מאז 1994, להוציא תקופות קצרות, להוכיח שיש ביכולתה להצמיד את עמה לעבר מדינה עצמאית.

גם **הצד הישראלי תרם את חלקו** לתהליך ההחלשה של הרשות הפלסטינית. רצח רבין ב-1995 התפרש על ידי פלסטינים רבים כחוסר עניין ישראלי בתהליך אוסלו, וממשלות רבות בישראל ששלטו ברוב השנים שחלפו מהחתימה על הסכמים אלה, לא גילו עניין רב במימושם. אי היענותו של אבו מאזן להצעת ראש הממשלה אולמרט בשלהי כהונתו ב-2009 במשא ומתן על הסדר הקבע פגעה קשה באמון הציבור הישראלי באפשרות לדו קיום בשלום עם הצד הפלסטיני. ממשלות ישראל שכיהנו מאז 2009 הנהיגו מדיניות של הימנעות מכניסה לתהליך מדיני. הן לא שתפו פעולה עם מאמצי הממשל האמריקאי והשקיעו אנרגיה רבה בדחיית לחצים שנועדו ליצור הדברות עם הפלסטינים. הן הרבו לעשות דה-לגיטימציה לרשות הפלסטינית הציגו את אבו מאזן כאנטישמי, עוכר ישראל וכמי שתומך בטרור. ראש הממשלה ושריו התעלמו לחלוטין מן המסרים העולים מצד ראשי מערכת הבטחון שהביעו לא אחת את שביעות רצונם מהתיאום הבטחוני המתקיים בעידן אבו מאזן, להבדיל מתקופת ערפאת. נוצר **משבר אמון עמוק** בין ראש הממשלה נתניהו המכהן ברוב התקופה הזו לבין אבו מאזן. מה שגזר מראש את גורלה של יוזמת ג'ון קרי שר החוץ האמריקאי 2013/14 לכישלון והגביר את האנטגוניזם והריחוק בין שתי ההנהגות. ממשלות ישראל חשו שהזמן פועל לטובתן וראו הישג בחולשה המתפתחת של הרשות הפלסטינית ובאורח היר אף שבו והכריזו כי ניתן **לנרמל את יחסינו עם העולם הערבי תוך דילוג על הבעיה הפלסטינית**. ממשל טרמפ שאימץ את עמדת הימין הישראלי ניסה לכפות אותה על אבו מאזן, התעלם מהפצרותיו באשר לחד-צדדיות שבעמדה האמריקאית, ודחק אותו עמוק אל שולי הזירה המדינית, ובכך הגביר את חוסר הרלוונטיות שלו בעיני בני עמו.

כך הגיעה הרשות הפלסטינית למצב בו היא איבדה הרבה מהרלוונטיות שלה בעיני בני עמה, תפקודה ירוד, היקף השירותים שהיא מעניקה לאזרחיה נמצא בירידה מתמדת, היכולת שלה לשלם משכורות באורח שוטף הולך ונחלש, ויו"ר הרשות **אבו מאזן הולך ונתפס כאוטוקרט** הנוטל לעצמו את מרבית הסמכויות ולמעשה מונע שינוי או רפורמה שתכליתה לתקן את העיוותים הקיימים. בתי המשפט איבדו מסמכותם. פסיקותיהם תלויות בצווים של היו"ר המגבילים אותם, והתסיסה בקרב אגודת עורכי הדין ואגודים מקצועיים אחרים גוברת. הבעיה החמורה יותר היא **אמון הציבור שנפגע** באורח כבד ומשפיע גם על תפקודם של מנגנוני הבטחון. הם מגלים בשנים האחרונות היסוס בפעולותיהם נגד ארגוני הטרור הפועלים בגדה המערבית, ונתקלים בגילויים רבים של בוז מצד הציבור שבקרבו הם פועלים. ראוי לציין כי מנגנונים אלה ממשיכים לשמור נאמנות לרשות הפלסטינית ולעומד בראשה חרף

הביקורת שהם סופגים. מקרים של קצינים ואנשי בטחון שחצו את הקווים ונטלו חלק בפעולות טרור נגד ישראל לא יצרו תופעה רחבה.

אבו מאזן וחבריו להנהגה ברשות הפלסטינית נמנעו מלגנות את מעשי הטבח שביצע חמאס ב-7 באוקטובר. אחדים מהם אף הצדיקו את המעשים. הרשות גם ממשיכה לשלם קצבאות חודשיות למשפחות פלסטינים שבניהם ביצעו פגועים נגד ישראלים, מהלך הנתפס בישראל כמעודד טרור וכמנוגד להסכמים, והיא ממשיכה לאפשר את לימוד התכנים האנטי-ישראליים בבתי הספר שלה. כל זה מעודד ומקבע **אנטגוניזם ושנאה** כלפי ישראל בקרב הפלסטינים, וכלפי הרשות הפלסטינית בקרב ישראלים.

3. כיצד צריכה להיראות רשות פלסטינית מחודשת?

חלק מחזון מדיני ברור

המלחמה שכפה חמאס על ישראל ברצועת עזה החזירה באחת את הסוגייה הפלסטינית לימים הראשונים שלאחר החתימה על הסכמי אוסלו. חשוב להבין שהחייאה מחדש של רשות פלסטינית חלשה ומוחלשת, על מנת שתוכל לשלוט וליצור מציאות חדשה ברצועת עזה אחרי המלחמה, צריכה להתבסס על חזון מדיני ברור ששני הצדדים מתחייבים לחתור להשגתו, ולהישען על העקרונות הבאים:

- יכולת שליטה אפקטיבית של הרשות, המתחזקת בהדרגה, שתאפשר לישראל לצאת מתוך הרצועה.
- ניהול העניינים האזרחיים יהיה בידי הרשות המחודשת, ישראל לא תהיה מעורבת ולא תתחכך עם תושביה, לא במתכונת של מנהל אזרחי או ועדה מסוג זה או אחר.
- ישראל תשמור בידיה מבחון את השליטה הביטחונית ברצועה לפרק זמן מתוחם שיקבע על ידי שני הצדדים, כחלק ממנגנון ביניים. היא יכולה להסתייע בכוחות רב-לאומיים שיסייעו לה לשקם את הרצועה ולהימנע מחיכוך עם האוכלוסייה, אך כאלו שלא יפריעו לה אם וכאשר היא תידרש לבצע מרדף חם, כנאמר בהסכמי אוסלו.
- הגדה המערבית ורצועת עזה יאוחדו תחת שלטון אחד. עתידם ייקבע בחלוף פרק הזמן של השיקום והתבססות הרשות המחודשת ברוח המתווה של הנשיא בידן.
- לא ייווצר ואקום שלטוני ברצועה שיאפשר השתלטות של כוחות עוינים לישראל.
- ישראל לא תקבע עובדות חדשות בשטחי הרצועה בתקופת ביניים זו.

הנהגה אחרת

רשות כזו תוכל להיות מובלת ומונהגת על ידי כל פלסטיני כשיר שתודעה של שירות למען הכלל עומדת לנגד עיניו ואשר נבחר או מונה באורח חוקי. הוא ומועמדים נוספים שילכו עמו יידרשו לעמוד במספר תנאים בטרם יכנסו לתפקידם ויממשו את הסמכויות המוקנות להם. תנאים אלה אמורים לכלול:

- קבלה והכרה של כל ההתחייבויות שאש"ף קיבל על עצמו, בכלל זה הכרה בישראל כמדינה ריבונית, ובזכותה להתקיים בביטחון.
- המונופול הבלעדי על השימוש בכוח ו/או בנשק יהיה בידי הרשות הפלסטינית הנבחרת והלגיטימית. איסור החזקת כוח צבאי או מיליציוני מסוג כל שהוא על כל ארגון או גוף שאיננו שלטוני, ואחריות לאכיפתו.
- הצהרה על התנגדות לכל סוגי מאבק מזויין או אליים בישראל או בכל גוף אחר תידרש מכל גוף ציבורי או פוליטי המבקש לפעול בשטחי הרשות המתחדשת.
- פירוז השטח בו תשלוט הרשות החדשה מכל כלי נשק, להוציא אלה שהוסכמו על הצדדים לצורך אכיפת חוק וסדר.

מטבע הדברים, ארגונים, מפלגות או תנועות פוליטיות קיימים ימצאו עצמם בעמדת זינוק נוחה יותר להתמודד על הובלת רשות מחודשת שכזו. הארגונים הגדולים שלהם פוטנציאל גדול יותר יידרשו להוכיח שהם יושבים על קרקע עממית רחבה, ושהנהגתם נהנית מלגיטימציה פנים-ארגונית רחבה בטרם היא נבחרת או זוכה בתמיכה המעניקה לה את הלגיטימיות להוביל את הגוף השלטוני המתחדש. שני זרמים עיקריים יתחרו על הבכורה, הזרם הלאומי והזרם האסלאמי.

הזרם הלאומי

תנועת פת"ח המייצגת את הזרם הלאומי ועודנה נחשבת בעיני רבים כתנועה העממית הגדולה שהייצוג שלה אותנטי, חרף העוצמה הרבה שצברה חמאס, התפלגה תחת אבו מאזן לשלוש קבוצות המערערות על מנהיגותו, מבקשות לשנות את המדיניות בה הוא דוגל ביחס לסכסוך עם ישראל ומוחות נמרצות על השחיתות והתפקוד הלקוי שלו ושל הרשות עצמה. הוא דחה את ביקורתם וחרף גילו המופלג לא פעל לשיקום התנועה ולא למינוי סגן או מחליף היכול להתקבל על צמרת התנועה. לכן, על מנת שהפת"ח או הזרם הלאומי יוכל להוביל את הרשות לאחר הליך השיקום, יהיה עליו:

- להתאחד מחדש תחת קורת גג אחת.
- להשתקם ולערוך בחירות לכל מוסדותיו.
- לבחור מנהיג חדש במקום אבו מאזן שיהיה מקובל על כל הקבוצות. אבו מאזן הגיע זה מכבר לסוף דרכו והמשך ישיבתו על כסאו דוחה את תהליך השיקום של הרשות. כל ניסיון בינלאומי או בינעריבי לשכנעו להתפטר או להעביר מסמכויותיו לדמויות אחרות בתוך הרשות או אש"ף עשוי לסייע.
- להצהיר באורח פומבי בפני הציבור הפלסטיני, ישראל והקהילה הבינלאומית על המשך מחויבות לכל ההסכמים עליהם חתם אש"ף, ואלה שיתוקנו או יעודכנו על פי צרכי הזמן והמקום.
- לפרק מנשקו את תנטים פת"ח וכל גוף מיליציוני המשתייך אליו.
- להוכיח יכולת שליטה חזקה ותקשורת יעילה עם ארגונים אחרים.

הזרם האסלאמי

לזרם זה נוכחות רבה בזירה הפלסטינית. תמיכתם של פלסטינים רבים בחמאס איננה נובעת רק מן התסכול, השחיתות והמיאוס שעוררו ערפאת בשפתו הכפולה והבלתי אמינה בזמנו, ולא מחולשתו של אבו מאזן המתמקד בשנים האחרונות בהישרדות הרשות שבראשה הוא עומד, אלא גם ואולי בעיקר מן האמונה בעקרונות האסלאם ובגישתו לטריטוריה שבשליטתו. הפער הגדול שבתפיסתו המדינית של זרם זה לעומת הזרם הלאומי יחייב ביום שאחרי המלחמה לקבוע כללים ברורים שינטרלו את הסכנות העלולות לנבוע לביטחון ישראל והאזור מתפיסה זו. לכן:

- הגוף הפוליטי שייצג את הזרם האסלאמי אחרי עידן חמאס, ויהיה חלק מהמנגנון הפלסטיני המחודש, יידרש להוכיח שאיננו מחזיק נשק או גוף מיליציוני, ולהצהיר באורח פומבי ומחייב על נטישתו את ההתנגדות המזויינת.
- אם ירצה להיות חלק מהשלטון יידרש להצהיר על נטישתו את דרך הטרור, על הכרתו בישראל ועל מחויבותו להסכמים שנחתמו עמה (ברוח 'שלושת התנאים' שהציב הקוורטט בפני חמאס, משנת 2007).
- אם יעדיף להישאר מחוץ לשלטון כגוף אופוזיציה יוכל להביע את התנגדותו באורח פומבי ומילולי, ללא שימוש בכוח.

מנגנוני הרשות המחודשת

חולשת המוסדות השונים של הרשות הפלסטינית, בעידן של אבו מאזן, איננה נובעת רק מהקשיים שמערימה ישראל ומהיעדר אופק מדיני. היא מסתמנת באורח בולט ממועד עזיבתו של סלאם פיאד את ראשות הממשלה ב-2013. פיאד ראה במאבק בשחיתות, בבניה ובכינון מוסדות לאומיים דרך כמעט בלעדית לכינון המדינה העצמאית וקבל את גיבוי של אבו מאזן לכך. הוא התווה את "תכנית פיאד" בראשית כהונתו ב-2009, במטרה להביא להקמתה של מדינה פלסטינית עד לסוף שנת 2011. התכנית שמה דגש על הקמתם של מוסדות שלטוניים מתפקדים כצעד מקדים להכרזה על העצמאות. הוא הפיח תקווה בשנות כהונתו בקרב הציבור שראה לנגד עיניו מוסדות קמים ומתפקדים, מעמד בינוני המתפתח וחש ביציבות השלטונית, שחיתות מדוכאת ודחיקה של תופעות מהסוג של קבלת תשלום ללא תמורה. מדינות רבות הסכימו להעביר כספים וסיוע לפלסטינים בעקבות השקיפות שגילה וההתפתחות שראו לנגד עיניהם ברחבי הגדה המערבית. בראיון לניו יורק טיימס לאחר פרישתו מתח ביקורת על הרשות הפלסטינית, וטען שאין לה חשיבה אסטרטגית והחלטותיה מתקבלות באורח טקטי, וקרא לאחד בין הגדה לרצועת עזה. בשנת 2012 הוכרה הרשות הפלסטינית הודות לפעילותו כמי שעברה את מבחן המדינה על פי הקריטריונים של הבנק העולמי ואף הגיעה למקום טוב יותר ממדינות עצמאיות קיימות. עזיבתו את התפקיד מסמלת ירידה בתפקוד הרשות כנותנת שירותים, ולוותה בהתפשטות השחיתות ובהטלת הגבלות על הביקורת הפנימית. מה שהביא כאמור לאובדן האמון של הציבור במוסדות הרשות, לבריחה של מוחות טובים משורותיה ולזעם שהלך והצטבר מצד הרחוב הפלסטיני.

מוסדות הרשות המתחדשת יידרשו להוכיח שאינם חלשים או מוחלשים כמו הרשות היוצאת, ושהם ניצבים בנקודת מוצא חדשה מבטיחה יותר מבחינת יכולת הביצוע שלהם. אם תהיה זו רשות מקובלת

על כל הפלגים הפוליטיים ומתפקדת כבימי סלאם פיאד, יקל על מוסדות אלה לזכות באמון זה. הם ידרשו לשוב ולהציג את ההסכמים בפני הציבור הפלסטיני ואת מחויבותם ליישומם, על מנת לזכות בלגיטימציה ולהמשיך לפעול על פיהם. הדבר גם יעניק לה אשראי בינלאומי, יסייע בגיוס סיוע בינלאומי, ויתרום למניעת שיבוש הסדר הפוליטי בתוך מדינת ישראל המושפע מאוד מחוסר היציבות הבטחוני המתעורר נוכח המשך של פיגועים מתוך שטחי הרשות הפלסטינית. כך גם יוקל על המדינות הערביות המתונות ליטול חלק בקואליציה העתידה לנהל את ענייני הרצועה בשלב הביניים שלאחר המלחמה, ויעודדן לממן את הליכי הפיתוח והשיקום של הרצועה. ארבעת המוסדות שלהלן ידרשו תשומת לב מיוחדת:

1. מנגנוני הבטחון

מנגנונים אלה הם הבסיס עליו נשענים הסדר, הביטחון והיציבות התפקודית של כלל המערכות של הרשות, אך סובלים עדיין מחוסר במשאבים, מקושי של מיון והשמה של כוח אדם מתאים, ומקושי בטיפול בגורמים סוררים כמו תנטי'ם פת"ח החשים שיש להם זכויות יתר. הם אכן צברו ניסיון ורכשו מיומנות מקצועית בשנים של פיאד כראש ממשלה, ואפילו הצליחו לבסס את שלטון הרשות ולשמר אותו במשברים הקשים העוברים עליה. אבל הקשיים המלווים את הרשות הפלסטינית מאז 2021 בשל הביקורת כלפיהם, אובדן הלגיטימציה וצמצום התקציב השנתי הגבירו את האנרכיה העולה מתוך המובלעות באזורי פרפריה כמו מחנות פליטים בצפון הגדה המערבית, והגבילו את יכולת האכיפה שלהם. באזורים מסוימים בגדה המערבית איבדו המנגנונים מכוסר הרתעתם, הם נתקלים בבוז מצד הציבור וסופגים הרבה מן הזעם שלו כלפי הרשות. מנגנוני הביטחון ברשות המחודשת, יעברו תהליך של הכשרה והתאמה למציאות החדשה בהובלה אמריקאית, ומדינות ערב שתצטרפנה לתהליך זה. במהלכו יידרשו:

- להגדיר מחדש עם ישראל את יעדי התיאום הבטחוני, חלוקת תחומי האחריות ומרחבי הפעולה באופן בו לא יצטיירו בעיני הציבור כקבלני משנה של ישראל, והדרישות הישראליות בענייני הבטחון תענינה. הגדרה מיוחדת תידרש לתיאום הבטחוני ברצועת עזה שכולה נחשבת, נכון לעכשיו, כשטח A, דהיינו באחריות מלאה צבאית ואזרחית של הרשות, בעוד ישראל תבקש לשמור בידיה את השליטה הביטחונית שם, לפרק זמן מסוים שיוסכם בין הצדדים.
- לצמצם את מספר גופי הביטחון, להגדיר היטב את סמכותם ולהגביר את מקצועיותם ויעילותם. לאכוף באורח עקבי ונחוש את השמירה על הביטחון על פי הכללים שצוינו לעיל, ולחזק את הלגיטימציה של המנגנונים בעיני הציבור.
- לשפר את איכות המתגייסים לשורותיהם ואת הכשרתם, בכלל זה צעירים עזתים שמאז ההפיכה של 2007, לא היו חלק ממאגר כוח האדם של מנגנונים אלה.
- להגדיל את התקציבים המיועדים להם.
- להכשירם לקראת עבודה ברצועת עזה, שם הם עלולים להיתקל באוכלוסייה מרוחקת אולי גם עוינת שהתרגלה לשלטון שונה מעט, שמרני יותר.

2. אוצר וכספים

אחד מגורמי החולשה המרכזיים של הרשות הפלסטינית הוא ההיקף הנמוך של ההכנסות. למרות 30 השנה שחלפו מאז הוחל ביישום הסכמי אוסלו, לא הצליחה הרשות הפלסטינית לפתח כלכלה עצמאית, אין לה מנועי צמיחה והיא ממשיכה להישען על הכלכלה הישראלית. יש לה חובות כבדים והיא נאלצת מדי פעם לנתק את זרם החשמל, לקצץ במשכורות ולצמצם את תקציבי משרדי הממשלה, מה שגורם להפחתת השירותים שהיא נדרשת לתת לאוכלוסייה, הופך אותה לשברירית מדי ופוגע בתדמיתה. האבטלה כתוצאה מכך גוברת והמחירים עולים. השחיתות שפשתה במוסדות הרשות הפלסטינית מונעת למעשה ממנגונוי האוצר את השליטה בכספי הסיוע והמיסים הנכנסים לקופתה. מערכת זו ברשות המחודשת תידרש:

- לבנות תשתית כלכלית רחבה שתתבסס על פיתוח תעשיות, פרויקטים ומפעלים שיהוו מנועי צמיחה, יציירו אופק חדש לדור הצעיר ויספקו מקומות עבודה שיגבירו את הכנסות הרשות.
- לבחון מחדש את הסכמי הסחר עם ישראל המונעים מהפלסטינים לקיים כלכלה חופשית, באופן שתוכל לחתום על הסכמי סחר עם מדינות אחרות, וכן לקיים בהמשך משטר מכס עצמאי.
- לפתח קשר עם כלכלת מדינות האזור, חלקן עתירות הון, היכולה לסייע בדחיפת הכלכלה הפלסטינית לעבר עצמאות.
- להגביר את הפיקוח על חלוקת הכספים, על טובות הנאה הניתנות למקורבים ולבעלי תפקידים, ואת המאבק בשחיתות המגביר את הזעם ואת הדה-לגיטימציה לרשות.

3. חינוך

מערכת החינוך הפלסטינית נתפסת בישראל כמוקד המצמיח דורות של בוגרים שונאי ישראל בגין תוכניות הלימוד האנטי-ישראליות שלה, ובגין המתח הרב בין פת"ח לחמאס הנכנס אל תוך בתי הספר. החינוך האינטנסיבי עם כוחות צה"ל בגדה המערבית מחולל כמעט מדי יום שיח בית ספרי פוליטי מאוד ורווי באנטגוניזם ושנאה כלפי ישראל. הרשות החדשה תצטרך לשים קץ לתופעה זו לעשות דה-רדיקליזציה של המערכת, לשנות את תכניות הלימוד בהתאם למתחייב בהסכמים שנחתמו עמה ובאופן שיחדלו מן הדה-הומניזציה של ישראל. זו גם הזדמנות מתאימה לקדם את מערכת החינוך הפלסטינית לעידן הדיגיטלי של המאה הנוכחית, לפתח תכניות לימוד חדשות החושפות את התלמיד לעולמות נוספים המרחיבים את עולמות הידע שלו.

השיח הציבורי הפלסטיני צריך אף הוא להשתנות. הוא שב בשנים האחרונות להיות רווי בביטויים של שנאה כלפי ישראל, אובדן אמון בפיוס עמה ורצון להבדל ממנה. תורם לכך בשנתיים האחרונות "שיח ההכרעה" המקודם על ידי הימין הדתי בישראל שמגביר את תחושת האיום בצד הפלסטיני מפני גירוש ופליטות. חידוש המפגשים בין המנהיגים משני הצדדים שידברו במונחים של דו-קיום וחזרה למפגשים במתכונת של people to people, כפי שהיה בעבר, עשויים לתרום לשינוי השיח הפנימי בשני הצדדים.

4. מערכת המשפט

מערכת המשפט אבדה במידה רבה מעצמאותה בשנים האחרונות בשל צווים שהוציא אבו מאזן שהגבילו את סמכותם. היעדר עצמאות של בתי המשפט פוגעת בקשר שבין הפרט לשלטון ובאמינותו של השלטון בעיני נתיניו. במקרה הפלסטיני המערכת המשפטית נותנת גיבוי חוקי לנרטיבים ואתוסים

המציגים את ישראל כמוקד שהמאבק בו מותר, ונותנים לא אחת היתר לפעול בניגוד להסכמים שנחתמו עם ישראל או לרוחם. ראוי על כן:

- לעגן בחקיקה את עצמאות בתי המשפט שתמנע גם מהנשיא כל יכולת לעקוף אותה באמצעות צווים משלו.
- לעגן את עקרון השוויון בפני החוק כדי למנוע שחיתויות ופגיעה של אמון הציבור במנגנונים ורשויות שלטון אחרות.
- להפקיע מידי הנשיא את הסמכות הבלעדית למינוי שופטים.

4. מה נדרש מישראל?

במידה רבה בנייתה של רשות פלסטינית מחוזקת תלויה גם בפעולות שישראל יכולה או צריכה לבצע. ישראל חייבת להגדיר את חיזוק הרשות הפלסטינית כאינטרס לאומי חיוני, ולהתחייב בהתאם לתביעה האמריקאית לכך שהשלטון החלופי ברצועת עזה יתבסס על הרשות הפלסטינית. שיתוף הפעולה עם ישראל יסייע בלחימה נגד הטרור ויותר בידי הרשות את האחריות לחמישה מיליון פלסטינים בשטחים. היא גם תהווה את הבסיס לקידום הסדר מדיני יציב עם ישראל.

כדי לקדם את תהליך חיזוק וחידוש הרשות הפלסטינית, ולתמוך במאמצים שתוארו בסעיפים הקודמים, נדרשת ישראל:

- להעביר את כספי המיסים של הרשות הפלסטינית אותם הקפיאה ישראל (ובכך גם להיענות לתביעה האמריקאית לעשות זאת).
- להגביר את התיאום הכולל בין הרשות הפלסטינית למשרדי הממשלה הרלוונטיים בישראל.
- לחדש את מפגשי הוועדה הכלכלית המשותפת ולגבש תוכנית עבודה לקידום הכלכלה הפלסטינית.
- לקדם צעדים בוני אמון מול הפלסטינים, בכלל זה, בשטחי C (גדה המערבית) וברצועת עזה.
- לתאם וללוות את מהלכי הרפורמה אותם תוביל הקהילה הבינלאומית.

5. סיכום

קיומה של רשות פלסטינית יעילה ומתפקדת חיוני ביותר לביטחונה של ישראל ואף להבטחת זהותה. רשות כזו הוכיחה את עצמה היטב בשנים 2007-2014, וזכתה בהכרה של גורמים רבים בזירה הבינלאומית ובישראל. התיאום הבטחוני פעל היטב, חיייהם של ישראלים רבים שנקלעו למצב סכנה ניצלו. חרף חולשתה והביקורת הפנימית על הרשות היא הייתה ונשארה רשות נבחרת השולטת בכ-5 מיליון פלסטינים, לגיטימית, ואותנטית. על אף התלונות מצד חמאס וגורמי האופוזיציה על המניעה ו"הדה-לגיטימציה" שהיא עושה ל"התנגדות המזוינת", איש לא ביקש עד כה לסלקה כמו שסולקו מנהיגים ערביים אחרים בימי 'האביב הערבי'.

לכן, מבנה זה של רשות מחודשת העונה להגדרת הנשיא בידן אשר איננו מנסה לשבור את המבנים והמוסדות שקמו לאחר הסכמי אוסלו, יכול לענות לצרכים הביטחוניים של ישראל. נכון לעכשיו מתנגדת ישראל להשבת הרשות הפלסטינית לרצועת עזה, במשתמע מדברי ראש הממשלה, גם לרשות שעברה רפורמות ברוח לה התכוון הנשיא בידן. אולם נתניהו אינו מציג כל רעיון חלופי ואינו מעוניין בהתוויית תכנית ל"יום שאחרי" המלחמה ברצועת עזה. זאת, בעוד במרחב המקומי והבינלאומי פועלים שני וקטורים שכל אחד מהם מושך לכיוון מנוגד לרעהו. בתוך מדינת ישראל פועלת קבוצה המזוהה עם חסידי ארץ ישראל השלמה, שלה גב פוליטי חזק בממשלה הנוכחית. היא רואה ברשות פלסטינית אויב, ואף מעוניינת מאוד ואפילו תובעת להקים מחדש התיישבות יהודית ברצועת עזה. מנגד, ניכר לחץ בינלאומי כבד מצד ארה"ב ומדינות ערביות, ומצד מערכת הביטחון בישראל, להחזיר את הרשות הפלסטינית, בשלב זה או אחר, לרצועת עזה. לתובעים להתיישב מחדש אין ככל הנראה די כוח כדי לממש את שאיפתם, אבל הם מצליחים, לפחות עד כה, במיצוב ועיצוב העמדה המתנגדת להחזרת רשות פלסטינית כל שהיא לרצועת עזה. זו עמדה שאם תתמיד ישראל להחזיק בה היא עלולה למצוא את עצמה שולטת מחדש ברצועת עזה לאורך ימים ושנים. מה שיאפשר בעתיד ביותר רחוק לשוחרי ההחזרה של ההתיישבות היהודית לממש את רצונם.

לעומת זאת לנשיא בידן ולשאר המדינות המעוניינות בהחזרת הרשות יש עניין בשמירת הסדר שנוצר כאן לאחר כינונו של תהליך אוסלו, וכן מנפוי לחץ שניתן להפעילם על ישראל. ארה"ב של בידן נתפסת בעיני ישראלים רבים כבת ברית כנה וקרובה שיש לה לגיטימציה לדרוש מישראל את מה שאין למדינות אחרות. מבחינת מדינות אלו תהליך אוסלו הוא סדר שהתקבע בתודעתם של פלסטינים וערבים רבים באזור חרף המשברים הרבים שעברו עליו. ביטולו כגורם המארגן את מערכת היחסים הביטחונית והאזורית יהווה סימן רע לא רק למדינות האזור אלא גם לארה"ב ומדינות אירופה שהיו חלק ממנו ואף חתומות עליו. לכן המאמץ, בראייתם, לבצע תיקונים ורפורמות במבנה הקיים שישירת את צרכי הבטחון של ישראל עדיף על פני ביטול והרס המתכונת הקיימת.

המשך המציאות הנוכחית בה אין הסכמות ואין מתווה ישראלי ליום שאחרי מותירה את מערכת הבטחון הישראלית בתהייה באשר לאופן בו יש לסיים את המלחמה. היא עלולה להאריך את המלחמה באורח מיותר וללא תכלית, ולהכניס את ישראל למתח מיותר עם ארה"ב אשר מעצבת מחדש את מדיניותה במזרח התיכון, ונזקקת לשם כך לעמדה של בת-בריתה הישראלית באשר לעתיד הרצועה.

המתווה המוצע לעיל של רשות פלסטינית מחודשת שעברה רפורמה רחבה יכול לשמש בסיס לדרישות של כל ממשלה ישראלית שסוגיית הביטחון עומדת בראשה. זאת, בתנאי שיעד המלחמה הושג, שחמאס איננו עוד שליט ברצועת עזה ושניתן להתחיל בהליך של בניה ושיקום מחדש של רצועת עזה. אין במתווה זה כדי לטפל במשקעים הרבים שהצטברו בקרב תושבי הרצועה על ישראל שהרגה רבים מהם במהלך המלחמה, לטענתם באורח נקמני, ובמשקעי הזעם שהצטברו וטרם קבלו ביטוי פומבי על חמאס והאסון הכבד שחולל להם. אלו רגשות שטרם ברור כיצד יבואו לידי ביטוי ביום שאחרי המלחמה, אבל ללא ספק יחייבו טיפול וידרשו משאבים מכל מי שישלוט ברצועה לאחר המלחמה.